

---

**IN MEMORIAM**

---

**РОСТИСЛАВ ПИЛИПЧУК**

26 серпня 2014 року на 79-му році життя відійшов у Світло Ростислав Ярославович Пилипчук, великий друг, порадник і дослідник української музики.

«Людина в світло перейшла»... Ці слова Дмитра Павличка з тексту до «Концерту пам'яті К. Стеценка» Лесі Дичко на основі Панахиди геніяльного композитора мимоволі спадають на думку при згадці про Ростислава Ярославовича Пилипчука. За скупими словами офіційних некрологів про нього — визначного діяча української культури і науки, який у своїй невтомній праці охопив не тільки театрознавство — базу для нього галузь, а й музикознавство і мистецтвознавче краєзнавство, джерелознавство, мистецьку освіту і критику, літературознавство й історію культури, — криється найглибша повага й невимовний

смуток від усвідомлення втрати. Справа не тільки в тому, що Україна втратила видатного науковця, відзначеного званнями професора й академіка Академії наук вищої школи України й Національної академії мистецтв України, дійсного члена Наукового товариства Шевченка, Заслуженого діяча мистецтв України, лауреата премії Національної спілки театральних діячів України в галузі театрознавства й театральної критики та премії ім. І. Котляревського, а й подвижника національної культури і мистецтва, завдяки якому в різні періоди утримувалися високі позиції української науки.

Кожен, хто мав нагоду безпосередньо спілкуватися з ним і щиро сприймати його спостереження, поради чи зауваження, пам'ятає його глибокий і уважний погляд, що спалахував майже неймовірним сяйвом при розмові на цікаві для нього теми, виняткову принциповість і критичність навіть до власних праць, що спонукала до надзвичайно ретельного вивірення віднайдених відомостей, розшуку нових деталей для досягнення цілісності контекстуального сприйняття тих чи інших процесів, біографій і навіть окремих фактів.

79 років яскравого життя Ростислава Ярославовича пройшли під знаком такої винятково відповідальної і наполегливої праці, що, вочевидь, властива ментальності харизматичних галичан (він народився 10 липня 1936 року в с. Оришківцях, тепер Гусятинського району Тернопільської області). Після закінчення українського відділу філологічного факультету Чернівецького університету (1958) працював науковим співробітником Літературного музею Ю. Федьковича і вчителем української літератури школи робітничої молоді в Чернівцях. Чудовий науковий вишкіл надала молодому науковцю аспірантура при ІМФЕ ім. М. Рильського АН УРСР зі спеціальності «театральне мистецтво». Вже в ці роки окреслювалось його

обдарування вченого-енциклопедиста, який згодом збагатив українське театрознавство, мистецтвознавство і літературознавство чималим масивом нових даних про перебіг історично-мистецьких процесів та діяльність представників різних сфер української культури. Після закінчення аспірантури в 1963 році він прийняв пропозицію про працю в цій високій науковій установі, пройшовши шлях від молодшого до старшого наукового співробітника, захистивши кандидатську дисертацію (1971) і набувши важливого організаційного досвіду при виконанні обов'язків вченого секретаря Інституту. Ретельність і відповідальність у виконанні поставлених завдань сприяли новому призначенню: 1977 року Ростислав Ярославович перейшов до Київського театрального інституту (тепер Київський національний університет театру, кіно і телебачення ім. І. Карпенка-Карого), який, після кількох років праці на посаді проректора з наукової роботи, очолював упродовж двох десятиліть (1984–2003) та згодом працював професором кафедри театрознавства і радником ректора.

На цій відповідальній посаді, незважаючи на величезну зайнятість і культурно-громадську діяльність, Ростислав Ярославович не відмовився від наукової роботи. Загальна кількість його праць — розділів у фундаментальних виданнях (розділи про театр на західноукраїнських теренах у першому томі «Український драматичний театр: нариси історії» та кількох томів «Історії української культури»), фаховій періодиці (зокрема, серії статей «Становлення українського професіонального театру в Галичині: 60-і роки XIX ст.», «Репертуар і сценічне мистецтво українського професіонального театру в Галичині: 60-і роки XIX ст.»), довідкових і енциклопедичних виданнях тощо — охоплює понад 1200 позицій. Важливою складовою його творчої наукової праці було редагування, упорядкування, публікація багатьох архівних документів з ґрунтовними уточненнями інформації й поясненнями в коментарях і примітках. Об'єктивність і неупередженість його рецензій викликала повагу і вдячність, хоча вони часом містили численні зауваження й уточнення фактажу. Не менш важливою була його консультативна діяльність та участь в редколегіях енциклопедій — «Українського радянського енциклопедичного словника», «Української радянської енциклопедії», «Київ», «Митці України» та багатотомних «Шевченківської енциклопедії», «Української музичної енциклопедії», «Історії української культури». Як член редколегії він рецензував авторитетні видання наукової періодики — «Українське мистецтвознавство» і «Мистецтвознавство України», профільні «Записки Наукового товариства ім. Шевченка» і «Київські полоністичні студії», «Слов'янський світ» і «Театральна культура», «Студії мистецтвознавчі», «Український театр» та інші збірники наукових праць і журнали.

Національна заангажованість вченого виявилась ще в одній сфері. Будучи членом президії правління Національної спілки театральних діячів України, художньої ради з питань театрального мистецтва при Міністерстві культури УРСР, науково-методичної ради з літератури і мистецтва при Товаристві «Знання» України, Комітету Національної асоціації українознавців, театрознавчої комісії Наукового товариства ім. Т. Шевченка, Українського міжнародного комітету з питань науки і культури при Національній академії наук України, та інших інсти-

туцій Ростислав Ярославович вів активну культурно-громадську діяльність, сприяючи збереженню і популяризації надбань української культури.

Відтак не тільки театрознавці, а й музикознавці та культурологи складають Ростиславу Ярославовичу величезну вдячність (та й у працях з історії театру, розуміючи щільність взаємодії та взаємозумовлень стильових і драматургічних чинників, він звертав значну увагу на його музичну складову). У своїх дослідженнях про творчість визначних митців він часто виступав як першовідкривач; його наполегливі розшуки дозволили навіть фахівцям останньої третини минулого століття познайомитися з новими для себе іменами, суттєво розширити уяву про масштаби й реальні умови діяльності знакових для української музики митців. Зокрема, він одним з перших почав говорити про Максима Березовського (1966). Вже в ранній критиці (статті з проблем самодіяльності — «Концерт для колгоспників», 1956), «Наш хор (Хорова капела Чернівецького університету під керівництвом Л. Блеха)» (1957), віддаючи данину «соціальному замовленню» (більше жодного разу він не публікував матеріалів цього напрямку), накреслюється тяжіння до аспектів професіоналізму й важливості культурно-просвітницької роботи в громадському житті. Також поодинокими виявились статті, присвячені 100-річчю з дня смерті М. Глінки (1957) та гастролям відомого російського диригента кінця XIX ст. на Буковині («Капела Д. Агрєнєва-Славянського в Чернівцях», 1959).

Надалі його музикознавчі зацікавлення зосереджуються виключно довкола визначних постатей української композиторської творчості й виконавства. Значний масив матеріалів присвячено Соломії Крушельницькій, захоплення якою виникло ще в час навчання в університеті й після низки статей («Народна співачка» (1957), «Соломія Крушельницька в Заліщиках (1957), «Видатна українська співачка» (1958), "До вшанування пам'яті видатної співачки (Про доцільність присвоєння імені С. Крушельницької Одеському оперному театрові)» (1958), «Мрія співачки» (1963), «Співачка світової слави» (1963), «Чарівниця пісні» (1963), «Рідні пісні Соломії Крушельницької» (1964), «Неповторимий талант» (1973) завершилося ґрунтовною рецензією на монографічну збірку «Соломія Крушельницька: Спогади. Матеріали. Листування» (1978). Ростислав Ярославович фактично відкрив для покоління 1960-х, та й наступних десятиліть ще одне ім'я в когорті визначних співаків — Філомену Лопатинську [«Визначна українська співачка» (1960), «Філомена Лопатинська» (1961). Відроджуючи усвідомлення рівня українського сольного виконавства серед громадськості, у це ж десятиліття він популяризував доробок й інших визначних співаків минулого і підтримував пошуки нових матеріалів і даних про їх життєвий та творчий шлях (стаття «Світочі української пісні: Сторінка дружби М. Лисенка і С. Крушельницької», 1963); рецензії «Книга про великого співака» («Видатний співак Олександр Мишуга: Спогади» (1964), «Вінок чарівникові пісні» («Олександр Мишуга. Спогади. Матеріали. Листи» (1971). Неабияке зацікавлення молодого науковця викликав розшук унікальних грамзаписів, успішність яких гарантував для майбутніх можливостей аналізу їх творчого стилю майже з «живого» звучання («Чому не чути їх чудових голосів?» (Про необхідність видання грамзаписів вокальних творів у виконанні О. Мишуги, С. Крушельницької, М. Менцинського та ін. і трансляції по радіо) (1958), «Співає Соломія Крушельницька: В селі Оришківці на Терно-

пільщині знайдено дві пластинки із записом голосу всесвітньовідомої української співачки» (1964).

Принциповий чинник його досліджень — «історико-біографічний метод, майже не затьмарений соціологізмом і актуальними соціальними замовленнями» (О. Клековкін) — сприяє детальності й чіткості інших, часто, без перебільшення, фундаментальних для подальших наукових розшуків. Його увагу приваблюють постаті Д. Січинського і К. Матезонського; 1966-го року, одночасно з визначним російським музикознавцем Ю. Келдишем, він став одним з перших, хто на теренах колишнього Радянського Союзу звернувся до висвітлення ролі М. Березовського в розвитку українського музичного мистецтва. Не менш важливим від аналізу діяльності українських митців, він вважав висвітлення впливів чеських і польських музикантів на перебіг творчих процесів у національній культурі [«Чеська трійця» на Буковині (композитори А. Гржималі, А. Кужела, В. Костелецький)], «Відоме і невідоме про Адама Барцицького» (2008)], здійснивши своїми розшуками значний внесок у музикознавчу славістику. Скрупульозність і наполегливість спонукала вченого до ретельного вивірення «загальноприйнятих» відомостей, внаслідок чого йому вдалося виправляти істотні помилки й неточності, змінювати чи коригувати уявлення про різні події і навіть процеси («Увічнена помилка (на меморіальній дошці К. Стеценкові)» (1969), «На маргінесах довідника про українських композиторів» (2005)). І при цьому Ростислав Ярославович, даючи чітке розуміння власного ставлення до хвилюючої його проблематики, зберігав об'єктивну «понадособовість» у висвітленні обраних для вивчення предметів дослідження.

Та, мабуть, основним напрямком серед праць з музикознавчого джерелознавства було дослідження діяльності Миколи Лисенка. До цієї теми він звернувся на початку 1960-х у зв'язку з відзначенням 120-річчя з дня народження композитора («Великий композитор на Буковині» (1962), «Вшануємо пам'ять М. В. Лисенка» (1962) і розширював коло даних в наступні десятиліття, захоплюючи аспекти регіоналістики [«М. В. Лисенко на Буковині» (1965)], епістології («Листи композитора» (Рецензія на книжку «Лисенко М. В. Листи» (1965), «Невідомий лист М. В. Лисенка до М. К. Садовського» (1972) і в кількох рецензіях — музичної фольклористики («Дослідження про М. В. Лисенка-фольклориста» (на монографію З. Василенко «Фольклористична діяльність М. В. Лисенка», 1973)). Неоціненним джерелом інформації Ростислав Ярославович вважав спогади: до мемуарних джерел про М. В. Лисенка він звертався постійно, надавши масштабні й для свого часу інформативно майже вичерпні коментарі до двох видань — «М. В. Лисенко у спогадах сучасників» (1966) і фундаментального перевидання «Микола Лисенко в спогадах сучасників» (2003) й вперше оприлюднивши архівні джерела у публікаціях 2001-го року «Невідомі спогади Сергія Єфремова про Миколу Лисенка» та «Невідомі сторінки спогадів Олени Пчілки про Миколу Лисенка». Критерії, яких він дотримувався щодо власних праць на основі мемуарів, він висуває й до інших аналогічних публікацій, сприяючи цим загальному піднесенню рівня українського джерелознавства.

Значний інтерес як в ракурсі оцінки нових розробок, так і в аспекті виявлення динаміки наукових процесів в українському музикознавстві й фольклористиці та зростання критеріїв до наукових досліджень викликають рецензії на праці О. Дея

(«Поетика української народної пісні», 1978), О. Правдюка («Українська музична фольклористика», 1978), Л. Пархоменко («Петро Ніщинський», 1989).

Ми всі з великою вдячністю за надану нам можливість знати його і спілкуватись з ним творімо ВІЧНУ ПАМ'ЯТЬ і благаймо Господа про Царство Небесне для Його душі.

*Наталя Костюк*

